

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

شیوه‌های تبلیغ و نشر معارف اسلامی

امامین صادقین (ع)

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته فقه و معارف اسلامی

نگارش؛ احمد رضایی

استاد راهنما؛ دکتر محمد الله اکبری

استاد مشاور؛ علی آقانوری

آذر ۱۳۸۴

- ۱۴۸ ..... - ناتوانی عقل از درک ذات حقیقی خداوند:
- ۱۴۹ ..... - ازلیت خداوند:
- ۱۴۹ ..... - نهی از سخن در کیفیت خداوند:
- ۱۵۰ ..... - علم خداوند:
- ۱۵۰ ..... - امامت و محورهای مباحث آن:
- ۱۵۲ ..... ۳- آثار علمی کتبی، و وصایا:
- ۱۵۴ ..... ۴- معرفی بهترین شیوه تبلیغی:
- ۱۵۷ ..... ۵- نتیجه:
- ۱۶۰ ..... کتابنامه:
- ۱۶۸ ..... سایر منابع:

ز - ماهواره: ۱۲۱

فصل چهارم: دست‌آوردهای تبلیغی امامین صادقین(ع)

- ۱- تربیت شاگردان مستعد ۱۲۵
- الف - هدف از تربیت شاگردان ۱۲۵
- ب - تعداد آنان: ۱۲۶
- ج - استفاده شاگردان از دانش امامین(ع): ۱۲۷
- ۲- حوزه‌های علمی امامین(ع) ۱۲۸
- الف - تدوین فقه براساس مکتب اهل بیت(ع): ۱۲۸
- ب - تأسیس قواعد علم اصول: ۱۳۲
- ۱- تاریخچه علم اصول: ۱۳۲
- ۲- نمونه‌های از قواعد اصولی: ۱۳۳
- قاعده فراغ: ۱۳۳
- قاعده علاج و تعارض بین روایات: ۱۳۳
- قاعده لاضرر و لاضرار: ۱۳۴
- قاعده استصحاب: ۱۳۴
- ج - تفسیر به روش اهل بیت(ع): ۱۳۶
- د - میراث تفسیری اهل بیت(ع): ۱۳۷
- ه - احیای سنت پیامبر(ص): ۱۳۹
- و - تأثیر امامین(ع) بر عالمان اهل سنت: ۱۴۲
- ز- پایه‌گذاری مکتب علمی - کلامی تشیع: ۱۴۳
- ۱- پیشینه علم کلام: ۱۴۳
- ۲- اولین متکلم و اولین مسئله کلامی: ۱۴۵
- ۳- نقش امامین(ع) و بنیاد علم کلام: ۱۴۵
- ۴- علل پایه‌ریزی علم کلام از سوی امامین(ع): ۱۴۷
- ۵- محورهای عمده مباحث کلامی امامین(ع): ۱۴۸

- ج - مهربانی در تبلیغ: ۱۰۳
- د - تطابق گفتار و کردار در تبلیغ: ۱۰۴
- ه - عصمت در تبلیغ: ۱۰۵
- و - علم و آگاهی در تبلیغ: ۱۰۶
- ز - صداقت در تبلیغ: ۱۰۶
- ۵ - تفاوت مخاطبان عصر پیامبر و امامین (ع): ۱۰۸
- الف - تفاوت اجتماعی، فرهنگی و عقیدتی: ۱۰۸
- ب - تفاوت مخاطبان: ۱۰۹
- ۶ - برخی از شیوه‌های تبلیغی امروز: ۱۱۱
- الف - شیوه عملی و غیر مستقیم: ۱۱۱
- ب - شعارهای فریبنده: ۱۱۲
- ج - شیوه تشویق: ۱۱۳
- د - تبلیغ خانه به خانه: ۱۱۴
- ۷ - ویژگیهای پیام امامین (ع) و پیامهای امروزی: ۱۱۵
- الف - محتوای پیام: ۱۱۵
- ب - قابلیت اثبات و استدلال: ۱۱۶
- ج - همسویی پیام با فطرت انسانی: ۱۱۷
- ۸ - تفاوت مخاطبان گذشته و حال: ۱۱۸
- ۹ - ابزارهای تبلیغ در جهان امروز: ۱۱۸
- الف - رادیو: ۱۱۹
- ب - تلویزیون: ۱۲۰
- ج - سینما: ۱۲۰
- د - مطبوعات: ۱۲۰
- ه - کامپیوتر: ۱۲۰
- و - اینترنت: ۱۲۰

- ۳- استفاده از مسلمات خصم: ۸۵
- ۴- اخلاق وسعه‌ای صدر: ۸۶
- ۵- کشاندن خصم از مرحله‌ای یقین به مرحله شک: ۸۷
- ۶- ارائه مثال: ۸۷
- ۷- سؤال را با سؤال پاسخ دادن: ۸۸
- د- فهرستی از مناظرات امامین (ع): ۹۰
- ۶- شیوه‌ای تبلیغ غیر مستقیم: ۹۰
- الف - کرامات: ۹۱
- ب - حسن معاشرت: ۹۲
- ۱- کمک به مستمندان و نیازمندان: ۹۲
- ۲- حلم و نرم خویی: ۹۳
- ۳- کار و تلاش: ۹۳

فصل سوم: مقایسه بین شیوه‌های تبلیغی

- ۱- تعریف مقایسه: ۹۷
- ۲- روشهای مشترک دعوت و تبلیغ پیامبر و امامین (ع): ۹۸
- الف - ارتباط فردی: ۹۸
- ب - نامه نگاری: ۹۸
- ج - اعزام مبلغ: ۹۸
- د - مناظره: ۹۹
- هـ - هجرت: ۹۸
- ۳- شیوه‌های تبلیغی ویژه عصر پیامبر (ص): ۱۰۰
- استفاده از فرهنگ بومی: ۱۰۰
- ۴- ویژگی‌های فردی پیامبر و امامین (ع): ۱۰۲
- الف - تعریف پیام گذار یا پیام دهنده: ۱۰۲
- ب - استقامت در تبلیغ: ۱۰۳

۷۱	۱ - یاد آوری :
۷۲	۲ - طرح پرسش و پاسخ در حین ایراد خطابه:
۷۳	۴ - اعزام مبلغ و تعیین وکیل:
۷۳	الف - تفاوت مبلغ و وکیل :
۷۴	ب - تعریف وکیل:
۷۴	ج - سابقه اعزام مبلغ و تعیین وکیل:
۷۵	د - انگیزه‌های انتخاب این شیوه:
۷۶	هـ - وظایف و مسئولیت‌های مبلغین و وکلا:
۷۷	۱- وظایف مالی:
۷۷	۲- وظایف ارتباطی:
۷۸	۳- وظایف ارشاد دینی:
۷۸	۴- وظایف سیاسی:
۷۸	و- مبلغین و وکلای امامین صادقین (ع):
۷۹	۱- ابان بن تغلب بن ریاح:
۷۹	۲- مؤمن طاق (محمد بن علی نعمان کوفی):
۸۰	۳- ابو حمزه ثمالی:
۸۰	۴- جابر بن یزید جعفی:
۸۱	۵ - مناظره:
۸۳	الف - هدف در مناظره:
۸۳	ب - انواع مناظره:
۸۳	۱- مناظره فردی:
۸۳	۲- مناظره گروهی:
۸۴	۳- مناظره سازمانی:
۸۴	ج- ویژگی‌های مناظره امامین (ع):
۸۴	۱- عدم اظهار ضعف و سستی:
۸۴	۲- آگاهی بر نظریات مختلف:

- ۴۷..... آموزش شیوه‌ای از تبلیغ: .....
- ۴۸..... ۱- محورهای آموزش امامین (ع): .....
- ۴۹..... الف - تعلیم، تدریس و تربیت شاگرد: .....
- ۵۰..... ۱ - نگاهی به راویان و شاگردان امامین (ع): .....
- ۵۱..... ۲- محل‌های تدریس و سبک آموزش صادقین (ع): .....
- ۵۱..... - مجالس عمومی: .....
- ۵۱..... - مسجد نبوی: .....
- ۵۲..... - منزل شخصی امامین (ع): .....
- ۵۲..... - مواقف حج: .....
- ۵۴..... - مجالس خصوصی: .....
- ۵۵..... ۳- علوم مورد تدریس: .....
- ۵۷..... ۴ - شیوه‌های اخذ حدیث از امامین (ع): .....
- ۵۸..... ب - پند و اندرز: .....
- ۵۸..... ۱ - تعریف پند و اندرز: .....
- ۵۹..... ۲ - پند و اندرز یکی از محورهای آموزش پیامبران: .....
- ۶۰..... ۳ - محورهای عمده پند و اندرز امامین صادقین (ع): .....
- ۶۰..... - دعوت به معرفت و شناخت خداوند: .....
- ۶۰..... - دعوت به تقوای الهی: .....
- ۶۱..... - نهی از دنیا پرستی: .....
- ۶۱..... - پرهیز از ریا: .....
- ۶۱..... - نهی از ظلم و ستم: .....
- ۶۳..... ۲- کتاب‌ها و نامه‌ها: .....
- ۶۵..... ۳ - خطابه: .....
- ۶۸..... الف - خطابه‌های امامین (ع): .....
- ۶۸..... ۱ - سخنرانی امام باقر (ع) در مدینه: .....
- ۷۰..... ۲ - نمونه‌ی از خطابه امام صادق (ع): .....
- ۷۰..... ب - دو ویژگی خطابه‌ای امامین صادقین (ع): .....

- ۴ - اوضاع سیاسی و اجتماعی عصر امام باقر(ع): ۱۹
- الف - ولید بن عبد الملک: (۸۶ - ۹۶): ۱۹
- ب - سلیمان بن عبد الملک (۹۶ - ۹۹): ۲۰
- ج - عمر بن عبد العزیز (۹۹ - ۱۰۱): ۲۱
- د - یزید بن عبد الملک (۱۰۱ - ۱۰۵): ۲۳
- ه - هشام بن عبد الملک (۱۰۵ - ۱۲۵): ۲۴
- ۵ - اهل بیت و شیعیان در دوره‌ای امامت امام باقر(ع): ۲۶
- ۶ - شرایط سیاسی اجتماعی از زبان امام باقر(ع): ۲۷
- ۷ - دوره آزادی نسبی امام باقر(ع) و عوامل گسترش شیعیان: ۲۸
- الف - دعوت عباسیان برای براندازی امویان: ۲۸
- ب - فعالیت‌هایی گروه‌های مخالف امویان: ۲۹
- ج - درگیری‌های داخلی قبایل: ۳۰
- د - اختلاف بین خلفا و شاهزادگان اموی: ۳۱
- ۸ - اوضاع سیاسی اجتماعی و فرهنگی عصر امام صادق(ع): ۳۳
- الف - هشام بن عبد الملک: ۳۳
- ب - ولید بن یزید بن عبد الملک: ۳۴
- ج - یزید بن ولید بن عبد الملک: ۳۵
- د - ابراهیم ولید بن عبد الملک: ۳۵
- ه - مروان حمار: ۳۵
- و - عبدالله بن محمد مشهور به سفاح (۱۳۲ - ۱۳۶): ۳۶
- ز - منصور دوانقی (ابو جعفر): ۳۷
- ۹ - امامین(ع) و حکومت: ۴۰

فصل دوم: بررسی شیوه‌های تبلیغی صادقین(ع)

- آموزش: ۴۶
- تعریف آموزش: ۴۶

فهرست مطالب

- مقدمه: ۱
- ۱- تعریف مسأله و بیان سؤالهای اصلی و فرعی تحقیق: ۲
- ۲- سابقه و ضرورت انجام تحقیق: ۳
- ۳- فرضیه‌های تحقیق: ۴
- ۴- هدفهای تحقیق: ۵
- ۵- شیوه‌ی تحقیق: ۵
- ۶- قلمرو تحقیق: ۶
- ۷- منابع تحقیق: ۶
- ۸- مراحل تحقیق: ۶
- ۹- موانع و مشکلات تحقیق: ۷
- ۱۰- جنبه جدید بودن و نوآوری تحقیق: ۷

فصل اول: کلیات

- ۱- تعریف مفاهیم کلی: ۹
- الف - ریشه، تعریف لغوی و اصطلاحی تبلیغ: ۹
- ب - شیوه: ۱۱
- ج - صادقین و امامین: ۱۱
- د - شیوه‌های تبلیغ: ۱۲
- ۲- اهمیت تبلیغ از منظر آیات و روایات: ۱۲
- ۳- تأثیر تبلیغ: ۱۷

فصل دوم: فصل دوم به بررسی شیوه‌های تبلیغی امامین (ع) پرداخته می‌شود. این فصل در حقیقت پاسخ به سؤال اصلی مطرح در این پژوهش یعنی بررسی شیوه‌های تبلیغ و نشر معارف اسلامی پرداخته و تبلیغ مبتنی بر آموزش، پند و اندرز، کتابت و نامه‌نگاری، ایراد خطابه، اعزام مبلغ و تعیین و کیل، مناظره و تبلیغ عملی و غیر مستقیم مورد بررسی قرار داده است.

فصل سوم: در این فصل به ارزیابی و مقایسه شیوه‌های تبلیغی امامین (ع) با شیوه‌ها و راهکارهای تبلیغی پیامبر اکرم (ص) و روش‌های تبلیغی عصر حاضر با استفاده از سه عنصر اصلی تبلیغ یعنی پیام‌گذار، پیام و مخاطبین و گیرندگان پیام پرداخته و با ارائه نمونه‌های از راهکارهای تبلیغی پیامبر اکرم (ص) و روش‌های تبلیغی عصر حاضر و ابزارها و امکانات تبلیغی عصر حاضر جهت روشن شدن پاسخ به یک سؤال فرعی دیگر، یعنی ارزیابی شیوه‌های تبلیغی امامین (ع) از نظر علم، تبلیغ و رسانه داده می‌شود.

فصل چهارم: در این فصل به بررسی دست آوردهای تبلیغی امامین (ع) پرداخته شده است و طبق آن، تربیت و پرورش جمع زیادی از شاگردان، آثار علمی بر جای مانده از آنان، پایه‌گذاری مکتب علمی و کلامی تشیع، تأسیس و پایه‌گذاری قواعد علم اصول و آثار کتبی بر جای مانده از آنان، به بحث گذاشته شده است و نیز در پایان همین فصل نتیجه کلی از مباحث این پژوهش ارائه شده و بهترین شیوه تبلیغی از نظر نویسندگان این سطور معرفی گردیده است.

چکیده

فلسفه اصلی بعثت پیامبران و به دنبال آنها امامان معصوم (ع) به عنوان ادامه دهندگان راه آنان، و نیز متولیان دینی به ویژه طلاب و روحانیون تبلیغ پیام الهی می باشد، از این رو آگاهی یافتن از روش ها و شیوه های آن، برای انجام آن لازم و ضروری به نظر می رسد.

در این تحقیق هرچند که به لحاظ محتوای به علت بضاعت اندک و توان ناچیز در حیطه پژوهش کامل به نظر نمی رسد و مملو از کاستی ها و نارسایی های می باشد بنابراین می طلبد که در این زمینه بررسی وسیع تری صورت گیرد. با این حال بدنه اصلی این پژوهش از یک مقدمه و چهار فصل تشکیل شده است و مطالب زیر را در خود گنجانیده است:

مقدمه:

در مقدمه به تبیین مطالب فنی این تحقیق پرداخته شده است که طبق آن سابقه و ضرورت تحقیق، فرضیه های تحقیق، هدف های تحقیق، شیوه های تحقیق، قلمرو تحقیق، منابع تحقیق، مراحل تحقیق، موانع و مشکلات تحقیق به بحث گرفته شده است.

فصل اول: در این فصل به تبیین واژه های کلیدی تحقیق از قبیل، تبلیغ، شیوه، صادقین و امامین و شیوه های تبلیغ و نیز اهمیت تبلیغ در اسلام پرداخته شده است، افزون بر این سعی به عمل آمده است تا زمینه پاسخ به سه سؤال فرعی یعنی:

۱. شرایط سیاسی و فرهنگی بر عصر صادقین (ع) از چه قرار بوده است؟
۲. شیوه های تبلیغی امام باقر (ع) به اقتضای شرایط حاکم بر عصر آن حضرت چه بوده است؟

۳. شیوه های تبلیغی امام صادق (ع) به اقتضای شرایط حاکم بر شرایط حاکم بر عصر آن حضرت چه بوده است؟ فراهم گردد. از این رو مطالب زیر به بحث گذاشته شده است:

۱. اوضاع سیاسی و اجتماعی عصر امام باقر (ع)
۲. اهلیت و شیعیان در دوره امامت امام باقر (ع)
۳. دوره آزادی نسبی امام باقر (ع) و شیعیان
۴. اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی عصر امام صادق (ع)
۵. امامین و حکومت